

УДК 631.1.016:330.837

*Яворська Т. І.,
д.е.н., професор кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Таврійський державний агротехнологічний університет,
м. Мелітополь*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Аграрний бізнес у сучасних умовах є функціональним пріоритетом розвитку галузі сільського господарства та економіки країни в цілому. Разом з тим засади ефективного функціонування ґрунтуються на цілій низці відповідних інституційних умов: розвитку ринку, відповідному законодавчому та організаційному забезпеченню, станом відносин між державою і підприємницькими структурами та іншими суспільними інститутами.

Інституції (правила, принципи, традиції, ментальність) у суспільному розвитку, ринковому механізмі приймають форму інститутів (власність, закон, організація, установа, конкуренція, регулювання тощо). Найбільш гострою для сільського господарства є проблема інституту власності. Наприклад, особисті селянські господарства товарного спрямування через відсутність інституційних засад їх підтримки можуть швидше збанкрутувати порівняно з приватно-колективними, кооперативними чи державними структурами. Водночас, у національній аграрній економіці вони виявилися більш конкурентоспроможними, тому що мають можливість швидкого адаптування до змін внутрішнього та зовнішнього середовища. Фермерські господарства спонукають до підвищення ефективності ринку і конкуренція. Тобто, організаційно-правові форми малого бізнесу в умовах трансформаційної економіки відрізняються інституціональними особливостями формування конкурентоспроможності.

У сільському господарстві особливою невизначеністю характеризуються відносини власності на землю. Неefективне використання інституційних земельних відносин проявляється у їх нерегульованості між власниками капіталу-землі і підприємцями-орендарями. Інституційна реалізація права приватної власності на землю має половинчастий характер, бо інплементовано в господарську практику

лише у контексті оренди, а інститут купівлі-продажу не діє, що практично проявляється в недосконалої системи перерозподілу вартостей, демотивації власників, обмеженні права їх трансакційної активності у здійсненні довгострокових інвестицій [1]. Це спонукає орендаря до безвідповідальності, а у підприємця формує стійкий стереотип байдужого ставлення до своєї ж власності як джерела доходу. Селянин залишається відчуженим від власності на засоби виробництва і праці, тому що не може ефективно впливати на їх використання господарськими структурами [3, с.115]. Однак, на нашу думку, інститут власності у суб'єктів малого бізнесу виражений у формуванні ефективного власника перш за все з позицій неформальних інституцій – традицій, ментальності, економічно відповідального господарювання.

Сучасний стан реформ в аграрній сфері і особливості функціонування економічного механізму виявили найбільшу проблемність у формуванні інституціональних умов ціноутворення і функціонуванні цін по відношенню до безпосередніх сільськогосподарських товаровиробників. Особливо селяни відчувають труднощі на мікрорівні стосовно можливості формувати ціну пропозиції, яка б забезпечувала розширене відтворення капіталу, або хоча б еквівалентність міжгалузевого обміну. Зараз сільськогосподарський товаровиробник, особливо дрібний, не може забезпечити технологію виробництва, адекватну нормативній структурі затрат з об'єктивних причин (недоступні ресурси, відсутність оборотного капіталу). Згідно з розрахунками ціна пропозиції, яка зможе забезпечити розширене відтворення не забезпечується, а ринок пропонує значно нижчу ціну реалізації (ціну попиту), що зумовлює ціновий диспаритет [3, с.230-231].

Конкуренція – це інституційний механізм – ідеологія ринкових взаємодій, яка унормовує «життя» підприємця в умовах постійної боротьби за ресурси та ринки збуту товарів, тобто за споживача. Крім того ринковий механізм конструює певні рамки інституціоналізації підприємництва, а отже, рівня трансакційних витрат та ефективності [1]. Тому однією із головних інституціональних засад забезпечення розвитку малого бізнесу поряд із ціноутворенням, є зростання витрат в сільському господарстві, що обмежує конкурентоспроможність їх продукції.

Для суб'єктів малого бізнесу найбільш привабливою первинною ланкою серед інститутів маркетингової інфраструктури аграрного ринку виступають обслуговуючі кооперативи, оптові ринки, заклади фірмової, дрібнооптової та роздрібної торгівлі, співпраця з якими, як правило, передбачає мінімальні витрати на транспортування, зберігання продукції,

організацію торгівлі, інші маркетингові заходи.

Вирішення інституціональних проблем лежить у площині удосконалення системи управління аграрним сектором економіки, серед якого найважливішим є формування інфраструктури інституцій ринкового й інформаційного забезпечення дрібних товаровиробників при вирішальній ролі професійних об'єднань і громадських організацій, насамперед в плані консолідації зусиль саморегулювання, що визначатиме конкурентоспроможність виробників сільськогосподарської продукції [2, с.38].

Економічна міцність держави залежать від стабільності розвитку сільського господарства, більшість господарських формувань якого становлять дрібні суб'єкти діяльності. Малий бізнес є особливим типом підприємницької діяльності, головними рисами якого є: відособленість, конкретна спеціалізація, реалізація вироблених товарів на ринку, може бути засноване на особистій праці власника й членів його сім'ї з використанням також найманої праці [1]. Інституційні засади забезпечення розвитку малого бізнесу, незважаючи що їх усталеність ще не скоро буде досягнута, забезпечили формування різноманітних організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві. Як приклад, це законодавче унормування сімейних ферм як проміжної форми між фермерськими господарствами та господарствами населення.

Список використаних джерел:

1. Малік М. Й. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2017. - № 2. – С. 5 – 16.
2. Саблук П. Т. Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері / П. Т. Саблук // Інституціональні засади трансформацій в аграрній сфері: матер. Тринадцятих річних зборів Всеукр. конг. економістів-аграрників (20-21 чер. 2011 р., м. Київ) / редкол.: П. Т. Саблук та ін.; ННЦ "ІАЕ". – К., 2011. – С. 5–38.
3. Шпикуляк О. Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: монографія / О. Г. Шпикуляк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2010. – 396 с.